
IZ KNJIŽEVNE KRITIKE O PJSNIŠTVU TOMISLAVA RIBIĆA

Emilija Kovač: *Luftanje senji ili film od zaustavljenih slika*

(Tomislav Ribić, *Dve rali zmeržnjenoga jognja*, Tonimir,
Varaždinske Toplice 2022.)

Tomislav Ribić autor je sedam zbirki pjesama (na standardu i kajkavskom idiomu), jedne zbirke pripovijedaka, urednik i organizator književne scene u Varaždinu, član DHK s nizom nagrada koje ovjerovljuju kvalitetu njegova rada. Njegova nova knjiga *Dve rali zmeržnjenoga jognja* zbirka je od osamdesetak pjesama na kajkavštini, jeziku koji u Ribićevoj realizaciji dostiže dostojanstvo modernoga diskurza izašavši iz dugo mu spočitavane poetičke konzervativnosti, sentimentalnosti i nekritične utopljenosti u tradiciju.

Pjesme su u osnovi slojevite, nelinearne narativne etide, u kojima se neki narativ iz prošlosti „puni” raznovrsnim post/modernističkim strategijama, proizvedeći simultane strukture. Uz specifičan urbani jezik, Ribićeva su posebnost intermedijalne referencije – uspostavljanje korelacija s filmom te posebice često i inspirativno s glazbom, tako da se pjesma često događa u interregnumu obiju disciplina, s naglaskom na važnosti ritma, točke u kojoj se bratime pjesma kao melodija i pjesma kao riječ. [...]

Uz takve ekskurse koji svjedoče opći generacijski interes, Ribić u svoj poetski diskurs uključuje neprikosnovena mjesta književnog kanona (Krlježa, malo Matoša, Orwell, kafkijanski/egzistencijalistički užas...) te tako, u skladu sa svojim emotivnim i valorizacijskim sklopom, stvara intimni imaginativni prostor koji, bez obzira na prostornu/ vremensku/ predmetnu udaljenost sastavnih elemenata, može nazvati *moj svijet*.

Autor sam kaže da je *riječ o stvarnosnim* (osobe – teta Ljuba, huda Vanda, Lola, prijatelji Edi, Čepek, Perek, Tonči, Slon...) i *nestvarnosnim nadrealističkim*

pjesmama. Njegov je subjekt biće konkretnog okruženja koje se hrani onim što vrijeme nudi (praktična svakodnevica upotpunjena „dodacima” iz vanjskoga svijeta – glazba, književnost, film) transformirajući ponude u individualiziranu verziju postojanja te tako uspijeva živjeti u zadanom kontekstu, nadograđujući ga i sanjajući na svoj način. Osjećaj da se život događa drugdje i drugima, ali i neprevladiva čežnja za nečim zvjezdanim, posebnim, nesvakidašnjim, rezultira „prošivanjem” zbilje fikcionalnim tvorbama, naseljavanjem djetinjstva življenog na rubu maloga grada/svijeta (susjedstvo koje poznajemo i koje nas poznaje) kulturnim osobama vremena, koje su, međutim, samo dekor. [...]

Naslovna sintagma zbirke (antitetična slika *zmržnjeni jogenj* i njena protežitost – *dve rali* u značenju mnogo, beskonačno) proizašla je iz pjesme Leonarda Cohena aktualizirane u knjizi (*Deždani človek*), koja govori o slici zaustavljenoj u vremenu (čovjek i njegova ruka), koja – takva, zaustavljena, ne podliježe zakonima vremena, tj. prolaznosti, pa traje u drugim, „ne-njenim” trenucima. Neko novo vrijeme pokrene zaustavljen (*zmržnjen*) trenutak i oslobodi emociju zarobljenu u njemu (*jogenj*) svjedočeci snagu tih slika s kojima nismo znali što i koje čekaju da saznamo/odlučimo što s njima.

Svakako je skrenuti pozornost čitatelja na zanimljivu konstrukciju Ribičeve slike i njenu motiviranost estetikom psihodelije, odnosno nadrealizma. Asocijativnim pasażima govornoga ritma povezuje se mnoštvo raznorodnih kulturoloških sekvenci (faktični podatak, pejzaž, kulturološke asocijacije), tako da i stvarnosna i nestvarnosna pjesma u retorti prelamanja/prespajanja motiva dobiva dimenziju osobne i osebuje vizije. [...]

Rekreiranje dogođenog, a neproživljenog prošlog, *luftanje senji*, pretvaranje zamrznutog u kontinuitet, slike u film, psihološki je neophodno da bismo se izmirili sa sobom. Ribiću se taj susret s minulim vremenom dogodilo u punoj životnoj zrelosti, na njegovu radost – u lijepom imaginativnom iskrenju koje nije spržilo nego oslobodilo život.

(Iz *Kola*, br. 3/2022., MH Zagreb)

*

*

Željko Funda: *Rezik standarda?*

[...] Zebralši rezik, v truc vsemi i vsemu, v najnovjšemu versovniku *Dve rali zmeržnjenoga jognja* Tomislav Ribič¹ je pošel po težejšem putu, po putu Kaja kak jezika-sistema, ne kak insuficijentnoga dijalekta. On v svoje knjige aktivno pokazuje kak Kaj vporabljen na tê način funkcionera, kak on, nezvezan za nijeden Kajkavski lokalni govor, „diše“. To je poglavito batrivno i reskantno kajti on v svoje knjige piše o urbanem temam, o Varaždinu, gde se Kaj po sili unifikacije, globalizacije, simplifikacije ter hiperkroatizacije povlači. Je, za to treba puno vere i vupača. Je, Tomislav Ribič je pokazal da stanovito ima vere v reč materinsku kotera, gda se vredi i posloži, kot zbrušeni đemant zablesiknuti more. On se vupal oponerati vsem Kajkavski vitiznančeci - al i vsem „etablerani“ Kajkavski kritiki – ves se izložil njihove hamižne pšanije, špotu i odhitavanju. Kaj reči o izhodu? Lepe nakane gustokrat ne daju lepe plode. Nazprot, nazprot. Po prvomu pogledu reklo bi se da je ova knjiga jezično nerazumljiva², zahtevna. Mi naprosto navčeni na tak nekaj nesme, to je kontra vsem Kajkavski teksti kaj sme ih do vezda prečteli. Nu, če znamo da „gde je rezik, tu je i zveličenje“, kak bi Hölderlin rekel, če se le malo pomučimo, plača bu obilna, snažeča i zpunjujuča. Ona bu takova poleg četiri razlogi: 1. malo po malo ova knjiga nam odkriva jedinstveni jezični svet³, on kakov do vezda skoro v nijenomu Kajkavskomu versovniku pokazal se neje, 2. ona to dela na jasen, razlučljiv i seguren način, 3. ona se ne vutiče oficijalnomu Horvatskomu jeziku zverhu razumljivosti, ter 4. ona je prezkompromisna v svoje nakaneda aktivno emancipera i revitalizera Kaj kak jezik. Glede poetike ter z nje zhajajuče estetike versovnika *Dve rali zmeržnjenoga jognja*, reči mi je da mam v joči opada kolizija njegove „arhaične“⁴ jezičnosti ter njegove urbane i moderne tematike. Kak da se na ovu peldu tematika gerontizera, kak da se povezuje

¹ Pišem Ć kajti je ovo prezime Kajkavca. Prezimena Štokavcov pišem kak ih oni pišeju.

² Požalno, isto se more reči za vse ambiciozne Kajkavske knjige. Zrok: zginjavanje Kaja, njegova hiberneranost, njegovo kroatofilno odhitavanje, njegova arhaičnost, gde jeno drugo potencera.

³ Ne pozabimo da je stil jene vmetelničke zdelovine njejni svet, ono kaj je zdelano i ono kak je zdelano.

⁴ Zaprav, do vezda **hibernerane** Kajkavske **jezikoče**.

z nečim kaj v preteklost pripada. Nekoteri buju na ove zamedbe ostali. Ja pak bi rekel da je to lestor del Ribičove poetike, da je odnošaj jezika i tematike puno širši i da je zato kruto produktiven. Kontrasterajuči jezičnu arhaičnost i tematsku ovodobnost, Ribič kak konotacijski produkt dobiva čutek **neztvarenosti**: kak da je vse ono kaj govori neztvareno, senjovito, skoro izmišljajno. Tak on skušno zaprav idealizera i mitologizera svet svoje mladosti i detinjstva, dobu kotera (skoro pa) je za njega bajka. Kaj je važno za pridodati, on to postiže prez sentimentalizeranja čez reči kak su *drag, lep, droben, nepovraten*, prez sintagmi kak su *vedri dani, lepo detinjstvo, dederna mladost*, prez milozvučnih deminutivov. Rabeči „arhaični“ Kajkavski, Ribič takaj pokazuje da je ta, za njega idealna doba, **prešla** isto tak kak je i te obličaj jezika **prešel**, nu da je **išče ovde**, čez jezik, reč materinsku. Anda, celi spekter konotacijskih silnic ovakova vporaba jezika oztvaruje ter je ona zato jako **stilogena**. Glede estetike⁵ versovnika, rekel bi da je ona ponajveč v njegovomu **konotacijskomu bogatstvu**, ona je v njegove zaslepljujuče barokne raskoši ter v dosledne sofisticerane vporabe jezika. Čez dinamičnu interakciju jezika i zderžine/ miseli Ribič ztvora veliku zlikovno-glazbenu kompoziciju kotera se ne prestaje menjati, prelevati, vertložiti, zibati, kotera ne prestaje „dihati“, trepetati, šumeti, odzvanjati od *pianissimo* do *fortissimo* jačine, kotera ne prestaje „špricati“ z lepotum. Za konec mi je reči da je Tomislav Ribič z ovum knjigum postavil visoki standard glede **stilogenosti** jene Kajkavske knjige poezije, al je takaj hitil rukavicu Kajkavskem i poetam i kritiki. Pervi bi morali barem jezik na koteromu pišeju znati bolše, drugi bi morali Kajkavske versovnike primarno kak zdelovine vmetelnosti reči⁶ prosuđivati. Je, če imaju vere glede reči materinske, če imaju vupača to černo na belo pokazati ...

(Iz pogovora knjizi *Dve rali zmerženjega jognja*)

⁵ Ona odgovara na pitanje *Kaj je totu lepo?*

⁶ Emil Steiger celu literaturu vmetelnost reči derži.

*

Robertino Bartolec: U povodu Književne nagrade Zvonko Milković 2022.

Knjiga autora Tomislava Ribića (Varaždin) *Dve rali zmeržnjenoga jognja* (publicirana u lipnju 2022. godine) poetski, tematski, motivski, lingvistički i međužanrovski snažno je i upečatljivo djelo.

Već samim naslovom *Dve rali zmeržnjenoga jognja* čitatelj se susreće s intenzivnim estetskim te intelektualnim asocijacijskim mehanizmom, zapravo svjedočanstvom nesvakidašnje erudicije ali i cjelokupnog duhovnog nadahnuća impregniranog u ovaj poetski artistski iskaz.

Dapače, sam titularni preludij naslovom *Dve rali zmeržnjenoga jognja* autor ovako postavlja: dva rala zamrznutih sjećanja koja tinjaju i ponovo se jednom zapale i vrata u slikama koje duboko nosimo u sebi.

Proustovska je to arhitektura njegovog pjesničkog zdanja, knjige – *Dve rali zmeržnjenoga jognja*.

[...] Glavnim stupovima klasične i moderne europske misli, Shakespeareom i Proustom (autor osobno/naratorski prologom izdvaja i Bretona, na čiju literarnu praksu nadovezuje svoj *diktat furioznog stihostvaranja...*), okviri rukopisa su zaidani i slijedi estetsko ukrašavanje interijera i eksterijera pjesničke kuće podignute na **dve rali zemle**, malog varoša, Varaždina, koji je Tomislavu Ribiću pozornica, topografska čestica svih kozmičkih i historijskih ljudskih glorijskih i stranputica.

I koliko je bogatstvo, pregnantnost misli, sjećanja, svjedočenja ukazuje autor svojim prologom *Varaški amarcord*.

Dve rali zmeržnjenoga jognja je film od nepovezanih slika zamrznutih, zadržanih u vremenu čineći zajednički *kajkaviana amarcordiana*, konceptualni zbir o odrastanju u malom mjestu između godina 1964.-1984., sve prepleteno knjigama, pop/rock glazbom, filmovima koji su dijelom tog doba... Umjetničko je ovo međudjelovanje stihovima i popkulturom 20. stoljeća, nanovo evolucija onoga što je trebalo ostati u prošlosti da nema poezije kao izraza – ustvari uskrsnuća, opet živog!

Naravno, za vremensku rekonstrukciju bila je potrebna i rekonstrukcija pogleda na jezik u okviru jedne specifične duhovne atmosfere (Varaždin = Kaj).

Autor se opravdano okoristio dijalektalnom ekspresivnom ekstenzijom *Kaja* i obuhvatio stilsku slojevitost, stih/rečenicu, tvorbu, fonetiku itd. ... ali uvijek u znaku, uvjetno rečeno, enciklopedijske jasnoće, bez bježanja u simulirano priproste, šarmirajuće neobavezne jezične oblike.

Lingvistički, Tomislav Ribić ovdje je misleće biće, onaj koji svjesno želi na jezik i jezikom utjecati, *stvoriti* s književnim jezikom, a ne samo biti u jeziku

svojeg djela. Nedvojbeno, to je i pledoaje dvojbi zašto se nije posegnulo pisati standardom.

Naime, učinak ove autorske jezične intervencije na punu fakturu naslova jest mogućnost da se životna građa percipira u svim njezinim živim i faktičkim stanjima, prikazima. Kajkavski izraz u svim bezbrojnim nekonvencionalnim nijansama dohvatio je čitave slojeve ljudskog iskustva upravljenog prema spoznaji istine u njenim autentičnim stanjima, nepatvorenim identifikacijama, izvanstandardnim detaljima i opisnim eksplikacijama: ***imaginacijom pučke empirije približio se zbiljskom, / čime prošlost ima duhovni domašaj rezurekcije!***

Time knjiga Tomislava Ribića *Dve rali zmeržnjenoga jognja* po supstanci uspješno komunicira s fundamentalnim pitanjem književnog postupka i same umjetničke intencije, jer, apsolutno, izražajne karakteristike jezične građe u najdubljoj su vezi s idejom, smislom, sadržajem i svim formalnim odrednicama predmetnog književnog djela.

Stoga, premda su konceptualne osobine *Dve rali zmeržnjenoga jognja* referencijalnošću široko postavljene (... od malovaroških zgoda, preko globalnih popkulturnih ikona do sekvenci kulturnih filmskih ostvarenja...) svi elementi su koherentno u funkciji književne strukture, čime ovo djelo (glede svih naslova u konkurenciji) po vrijednosti i apartnosti s pravom možemo valorizirati laureatom *Književnog natječaja "Zvonko Milković 2022. godine"*.

(Iz obrazloženja Nagrade "Z. Milković" za najbolju knjigu pjesama s intimističkom i/ili zavičajnom tematikom koju dodjeljuju Ogranak MH Varaždin i Gradska knjižnica i čitaonica „Metel Ožegović“ Varaždin; ocjenjivačko povjerenstvo: Robertino Bartolec, Ernest Fišer i Mario Šoštarić)

*

Iz obrazloženja Nagrade Janko Polić Kamov za knjigu godine 2022.

Tomislav Ribić: Dve rali zmeržnjenoga jognja (Tonimir: Varaždinske Toplice, 2022.)

Francuski sociolingvist Louis-Jean Calvet rekao je nešto bjelodano ali ne zato i nevažno: „pravo na imenovanje jezična je strana prava na posjedovanje“. Ono što javno imenuješ možeš i imati, ono što ne možeš imenovati i nije da je tvoje!

Lingvistički kolonijalizam nije samo pitanje centra i periferija. Europe recimo koja je u 16. stoljeću, kako to konstatira novopovjesničar Stephen Greenblatt, počinila iskonski zločin nad „urođenicima Novih Svjetova“ u ime jezika. Jezik je, kažu iz njega u dijalekte izbačeni, komunikacijski sustav kojega podržava kopne-

na vojska, policija i mornarica (u avijaciji je očito prebučno da bi se, osim psovke, razvila priča) - sve drugo su dijalekti, narječja.

Dijalekti su, što zbog terora standarda, a što zbog auto-glotofagije (ono, kad jezik sam sebe jede i nagriza iznutra) odgurnuti na marginu kulture i pisma; izgubivši, a katkad i dobrovoljno predavši glas, ućahurili su se u šapat. Na „dijalekte“ (koje bi, što se naša tri središnja tiče, ako ne jezicima, trebalo zvati barem varijetetima što-standarda) bez pokrića i površno, gleda se kao na lingvistički insuficijentne, na sustave označavanja i komunikacije koji su po njihovoj prirodi osuđeni na kampanilizam i pasatizam.

[...] Dokaz da je kajkavski varijetet zapravo jezik, a da je ova tvrdnja nekima skandalozna jer ne žele znati da jezik nije lingvistička nego politička kategorija, svakako je najnovija knjiga Tomislava Ribića u kojoj nema stvari, fenomena, zvuka, značenja i smisla... koji se ne da izreći na kajkavštini.

Kako sam autor kaže: „Dve rali zmerženoga jognja je film od nepovezanih slik, zavustavljenih v cajtu kaj skupa su kajkavijana amarcordiana, konceptualni zbir o odrašćanju vu malom varošu zmed leti 1964. – 1984. zprepleten z knjigam, glazbum i filmi koteri su bili del odrašćanja pa ih našivavlem vu verse...“

Iz jazika ditinjstva u ditinjstvo jazika jedan je smjer. O njemu zna T. P. Marović. Ribićeva knjiga trasira jedan drugi put: iz jazika ditinjstva u jazik knjige. Umjesto Dudeku i Regici, čitatelji svjedoče Rock&Scroll kayakwiadi Pink Floyda, ELP-a, Meat Loafa, Jamesa Taylora, Roy Orbisona... neki čak i vu četiri zjutra kad je konec grudena (It's four in the morning/The end of December...) trljajući oči i budeći se u osvit varijetnog udara na hegemoniju standarda i pizdek-deminutivijadi lokalaca znajući da nemreš navek imeti se kaj hočeš, čak i ako ti diregira hudič, a ti si JegerHorn kaj popeva: You Can't Always Get What You Want. Da ga Yebesh ak to ni stara kajkavska poslovice, a taj je Jegger znaš kaj... tri mu jazika v gubec stanu...

Pisana kao neprekinuta narativna cjelina gdje pjesma pretječe prozu i argumentirano u pitanje dovodi rodnu i vrsnu podjelu literature, knjiga Dve rali zmeržnenoga jognja nasušno je potrebna virtuozna autorska artikulacija jednakopravnog pisma na jednome od tri jezika kojega imaju sreću posjedovati naša književnost, kultura i svakodnevlje.

(Žiri Nagrade Janko Polić Kamov Hrvatskog društva pisaca - Andrea Zlatar Violić, Velid Đekić i Nikola Petković, predsjednik žirija)

Marija Lamot: V praznoče živim

(Zbornik s Recitala kajkavskoga pjesništva - Krapina 2022.)

Ekspresijom egzistencijalne tjeskobe ulazi se u područja egzistencijalne književnosti 20. st., ali i stvarnosne poezije 21. st. Stoga nije čudno što je ovogodišnji naslov Zbornika odabran prema pjesmi varaždinskog pjesnika Tomislava Ribića „V praznoče živim“, a prvi podnaslov po njegovoj pjesmi „Noć v provincije“. Paradoks društva materijalnog obilja, ne samo da u mnogim krajevima svijeta proizvodi prazninu apsolutnog siromaštva već i u zapadnim zemljama, među koje se ubraja i naša, otvara prostor unutrašnje praznine, gubitka ljudskih svojstava. Tomislav Ribić o tome piše u pjesmi „V praznoče živim“: „v prazne živim/ nježno lice v špiglu gledim/ ponegda pobegne na čas/ boji se sonca/ verne se z meglom i ruži po obloku/z glažnatim čaporki kak da igra ksilofon/ vleče se od sobe do sobe

To je zapravo parafraziran naslov pjesme Miroslava Krleža Noć u provinciji. Provincija se ovdje razumije u pejorativnom značenju, kao marginalno područje udaljeno od urbanog središta. Tomislav Ribić piše: „noć v provincije, gdeno ni glasa za čuti/ za zgašenim svetli malih hiž noć gnezdi čkominu/ išče ježa i želvu v bašti, hramle med gredicam povertnoga korena/ nagazi karabitom maloga kerta/ ni vetra za čuti, ni zova siren z Drave/ ni glasa letećih rib, ni rečnih kač“... samo „šum biciklov zmučenih delavcov/ kaj su leteli z posla doma na nevidljivim krelutima noći“. [...] Tomislav Ribić pjesmom „Slon i ja, subota v morju jognja“, carverovski gradi atmosferu bezbrižnosti dvojice tinejdžera pri povratku iz škole, iznenada suočenih s vatrom u kući prijatelja s nadimkom Slon, u kojoj su ostali sami baka i mali brat: „Slonu su doma sam babica i mali brat/ dogovaramo se za popoldan/ vatrogasna sirena para misel/ negdi gori, hudo gori“... Iznenadnost nesreće simbolizira mnoge životne situacije koje su se zbile, koje se zbivaju ljudima u ovom vremenu „(v jognju krave, kokoši, Đurek i Katica, ptice, kifle, špek i klobasice, poste, gače, ormari, gujdeki, rubače, stare natikače, gumene škornje, poštirane plahte, vanjkuši, steklo i tanjuri, seno, jarem i kola, cipeliši i perike, vrata i obloki, svete slike, najža, kokoši zaperte v škednju kokodačeju; nemi film, negdo je hitil vračtvo/ poldan je, sonce visoko znad rafunga gleda hižicu, škedenj, vse v jognju, vse v jognju, slika je v joku zmeržnenog jognja zastala)“.

(U ime prosudbenog povjerenstva Recitala)

Kratki životopis

Tomislav Ribić, rođen 20.05.1959. (Varaždin), diplomirani je ekonomist. Član DHK. Objavio osam zbirki pjesama i zbirku priča. Dobitnik je pedesetak književnih nagrada za pjesme i prozu. Pjesme su mu uvrštene u antologije poezija XX. stoljeća te preglede suvremene kajkavske poezije. Pjesme i priče su prevedene na engleski, talijanski, njemački i makedonski jezik, objavljene su u osamdesetak književnih časopisa, zbornika, pregleda u zemlji i inozemstvu. Član je Kajkavskoga spravišča od 2002. godine.

Dobitnik je druge nagrade MH Osijek na natječaju za novo prozno djelo 2005. g. za zbirku priča *Madona na prozoru*, 2018. godine nagradu *Katarina Patačić* za najbolju zbirku kajkavskih pjesama *Odhajanja* i 2022. godine nagradu *Zvonko Milković* za najbolju knjigu pjesama s intimističkom i/ili zavičajnom tematikom za knjigu *Dve rali zmeržnjenoga jognja*, koja je ujedno dobila i nagradu *Janko Polić Kamov* za knjigu godine te ušla u uži izbor za nagradu *Fran Galović* 2022. U 2022. godini za rukopis *Koordinate straha / Dijagrami nestajanja* dobio je nagradu *Tea Benčić Rima* za najbolju neobjavljenu zbirku pjesama u prozi.

Objavio osam zbirki pjesama: *Aztlan* (1997.), *Zapisci anđela* (1999.), *Američki sen* (2002.), zajedničku zbirku pjesama *Osjećam melankoliju* s Lanom Derkač i Radom Jarkom, *Ribočuvareva djeca* (2003.), *Odhajanja* (2017.), *Sirene/otoci* (2021.) i *Dve rali zmeržnjenoga jognja* (2022.), te zbirku kratkih priča *Madona na prozoru* (2016.). Pjesme iz zbirke *Dve rali zmeržnjenoga jognja* osvojile su devet nagrada na prestižnim književnim natjecajima.

Tomislav Ribić (foto detalj: Ivanka Grahovec)